

**Досвід навчально-реабілітаційного центру
щодо розвитку осіб з особливими освітніми потребами**

Кацан М.І. -
директор Тербовлянського НРЦ
Тернопільської обласної ради

Актуальність. Ми представляємо Тербовлянський навчально-реабілітаційний центр Тернопільської області, який в сучасних умовах здобув багаторічний досвід освітнього розвитку осіб з особливими потребами, в тому числі і з вадами слуху. Наш заклад забезпечує якісну реалізацію основних завдань державної політики в системі спеціального навчання та виховання відповідно до чинного законодавства України. Організація навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами здійснюється з урахуванням завдань, визначених Указами Президента України, дорученнями Уряду, нормативно-правовими актами, листами Міністерства освіти і науки України.

Виклад основного матеріалу. Діяльність Центру спрямовується на реалізацію законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про охорону дитинства», «Про оздоровлення та відпочинок дітей», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про протидію корупції», «Про інноваційну діяльність», Положення про навчально-реабілітаційний центр, затвердженого наказом МОН України від 16.08.2012 №920 [3].

У своїй діяльності навчальний заклад керується загальними нормативно-правовими документами з питань організації компенсаторно-розвивального навчально-виховного процесу, теоретичними положеннями сучасної сурдопедагогіки, Концепцією діяльності навчального закладу, Статутом навчального закладу [1-3, 4-25].

Відповідно до Концепції діяльності Тербовлянського навчально-

реабілітаційного центру, єдиної науково-методичної проблеми педагогічного колективу «Формування життєвої компетентності дітей з особливими освітніми потребами на основі використання їх компенсаторних можливостей через розвивально-компенсаторну спрямованість навчально-виховного процесу» пріоритетними завданнями роботи всіх ланок навчально-виховного процесу є:

- створення необхідних умов для здобуття дітьми з особливими освітніми потребами повноцінної освіти на рівні державних стандартів;
- реалізація індивідуальних творчих здібностей та потреб, повноцінний морально-духовний розвиток особистості молодого патріота України;
- організація методичної та виховної роботи відповідно до вимог нового Державного стандарту;
- створення умов виховання та навчання, які забезпечують збереження фізичного та психічного здоров'я дітей;
- організація та спрямування розвивальної роботи на оптимальний всесторонній розвиток особистості дитини з особливими освітніми потребами;
- формування навчально-виховного та компенсаторно-розвивального середовища, у якому реалізується сучасна модель випускника, що добре володіє технологіями державної словесної та української жестової мов, навичками спілкування через Інтернет;
- професійний розвиток педагогічних кадрів, які систематично підвищують свій рівень володіння жестомовної комунікативної компетенції;
- забезпечення, оптимізація та покращення матеріально-технічної бази;
- комп'ютеризація та інформатизація закладу;
- моніторингове дослідження всіх структурних ланок центру.

Діяльність всіх суб'єктів навчально-виховного процесу спрямована в площину особистісного розвитку кожної дитини, відкритості освітньо-виховної системи закладу, зумовлювала модернізацію чинників, які впливали на якість навчально-виховного процесу, зміст, форми і методи

навчання, виховання та компенсацію розвитку вихованців, систему контролю і оцінювання управлінських рішень, взаємовідповідальність всіх учасників навчально-виховного процесу за усвідомлений позитивний результат.

Цьому також сприяють застосування новітніх досягнень спеціальної сурдопедагогіки та сурдопсихології, використання сучасних інноваційних технологій навчання з питань застосування УЖМ, виховання, комп'ютеризація навчально-виховного процесу в комплексі з психолого-педагогічною, медичною, фізичною, соціальною реабілітацією [6,8, 10-16].

У Центрі створюються необхідні умови, які сприяють становленню та соціалізації особистості дитини з особливими освітніми потребами та забезпечують права дітей з особливими освітніми потребами на здобуття відповідного рівня дошкільної, базової загальної середньої, повної загальної середньої освіти, професійної підготовки відповідно до своїх можливостей, здібностей та індивідуальних особливостей розвитку.

Протягом навчального року здійснюється системний кваліфікований психолого-медико-педагогічний супровід дітей з врахуванням стану їх здоров'я, можливостей систем і органів, особливостей психофізичного розвитку; надаються реабілітаційні послуги відповідно до індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами.

Значна робота педагогічного колективу Центру спрямована на психолого-педагогічну допомогу батькам з метою їх залучення до навчально-виховного та реабілітаційного процесів, на формування в учнівської молоді громадянської позиції, власної гідності, принципів толерантності, готовності до трудової діяльності.

Спрямованість кожного предмета на розвиток життєвих компетенцій учнів з особливими освітніми потребами є головною.

Одним з основних завдань розвитку освітньої системи Центру є цілеспрямоване професійне самовдосконалення педагогічних кадрів, підвищення їх кваліфікаційного рівня, яке охоплює такі напрямки:

- формування ключових фахових компетенцій професійності, моніторинг якості освітньо-виховної діяльності педагогів;
- впровадження новітніх технологій навчання і виховання, адаптивних навчальних програм;
- самоосвітня діяльність педагога;
- залучення педагогічних кадрів до творчої діяльності;
- психолого-педагогічний супровід навчально-виховного процесу.

Предметно, що кожен педагогічний працівник центру підвищує свій професійний рівень шляхом участі в роботі методичного об'єднання, педагогічних радах, шляхом самоосвіти, завдяки курсам підвищення кваліфікації, опановуючи базові засади ключових професійних компетентностей [4,8,15].

Аналіз руху учнів кожного навчального року свідчить про дієвість та результативність зусиль педагогічного колективу щодо збереження шкільного контингенту та забезпечення обов'язковості загальної середньої освіти дітей з особливими освітніми потребами.

Збереження контингенту учнів протягом минулого навчального року забезпечене шляхом: систематичного контролю з боку адміністрації закладу, класних керівників, вихователів за відвідуванням учнями уроків та занять; індивідуальної роботи з учнями та батьками; системної роботи Ради профілактики правопорушень; різнопланової позакласної та позашкільної виховної роботи; дотримання звичаїв і традицій шкільної родини.

Хочемо наголосити, що система обліку відвідування учнями уроків та занять, яка склалася в Центрі впродовж багатьох років, є дієвою та результативною. Кожного дня класний керівник (вчитель початкових класів) та заступник директора з навчальної роботи за участю представника органу шкільного самоврядування після першого та після останнього уроків збирають дані про учнів, відсутніх на уроках, уточнюють причини відсутності, а кожен класний керівник заповнює в шкільній книзі обліку відсутності учнів на уроках відповідну графу.

Питання відвідування учнями навчальних та виховних занять, занять гуртків та секцій є одним із основних питань внутрішньошкільного контролю. Висока якість відвідування учнями занять вимагає від педагогічного колективу наступного алгоритму дій:

- забезпечення щоденного дієвого контролю за відвідуванням учнями навчально-виховних занять, заходів реабілітаційного змісту, за поведінкою учнів на уроках та в позаурочний час;
- створення оптимальних умов для активної участі кожного вихованця в загальношкільних виховних видах діяльності, в роботі гуртків за інтересами, в спортивних секціях;
- негайне реагування і з'ясування причини відсутності дитини в закладі чи на уроці, встановлення місцеперебування дитини, вчасне інформування про порушення внутрішшкільного розпорядку батьків або осіб, які їх замінюють;
- залучення спеціалістів шкільної соціально-психологічної служби у випадках, коли причиною невідвідування учнем занять є конфлікт в учнівському колективі;
- залучення представників служби у справах дітей (а у разі критичної необхідності – спеціалістів відділу дитячої кримінальної міліції) у випадку, коли учень систематично або тривалий час не відвідує навчальний заклад без поважних причин та для профілактичної роботи з ним;
- забезпечення з боку адміністрації Центру повноцінної діяльності педагогічного лекторію для батьків або осіб, що їх замінюють.

Виходячи з Концепції діяльності навчального закладу є організована робота з індивідуального навчання учнів. Члени шкільної психолого –медико-педагогічної комісії складають скориговані плани навчання .

Окремої уваги заслуговує робота класних керівників та соціально-психологічної служби Центру з учнями девіантної поведінки, залучення до розв'язання конфліктних ситуацій батьків, громадськості та відповідних служб.

З метою колективного вирішення шляхів реалізації науково-

методичної проблеми, усунення поточних проблем в корекції розвитку, навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами, підведення підсумків вивчення стану викладання навчальних предметів, якості та результативності корекції розвитку та виховання дітей проводяться: педагогічні ради із залученням профільних спеціалістів, науково-практичні конференції, спецсемінари, засідання шкільної психолого-медико-педагогічної комісії, інструктивно-методичні наради, майстер-класи. Питання тематичного контролю розглядаються на нарадах при директору, при заступниках директора, на засіданнях методичної ради Центру.

Достатньо ефективною формою науково-методичної роботи в Центрі є методичні об'єднання педагогічних працівників: міжпредметні:

- гуманітарного циклу,
- природничо-математичного циклу,
- корекційно-розвиткового циклу,
- вчителів початкових класів,
- класних керівників,
- вихователів початкових класів,
- вихователів старших класів,
- педагогів дошкільного відділення.

Роботу методичних об'єднань сплановано відповідно до конкретних потреб Центру, інтересів, досвіду, здібностей педагогів та з вираховуванням особливостей роботи з дітьми з особливими освітніми потребами: порушеннями слуху та мовлення, затримкою психічного розвитку, складними вадами розвитку в поєднанні з психофізичними відхиленнями.

Під час засідань методичних об'єднань опрацьовуються навчальні програми, підручники, посібники, інструкції та методичні листи, заслуховуються і обговорюються доповіді з актуальних питань спеціального та корекційного навчання та виховання дітей, проводиться огляд новинок методичної літератури, обговорюються труднощі в роботі з дітьми різних нозологій та шляхи їх подолання, аналізуються виховні заходи. Керівники

методичних об'єднань працюють щодо створення електронної бази даних з впровадження ІКТ під час навчально-виховного процесу.

Але в роботі методичних об'єднань є певні недоліки: недостатньо уваги приділялось протягом року питанню взаємовідвідування уроків та позакласних заходів, відсутня або частково налагоджена робота з обміну досвідом між різними методичними об'єднаннями Центру.

У закладі функціонують два сучасних мультимедійних кабінети, які обладнані інтерактивною дошкою, проектором та стаціонарними комп'ютерами і ноутбуками, підключеними до мережі Інтернет. Доступ до ресурсів мультимедійного кабінету має кожен педагог Центру. Для проведення уроків з різних навчальних дисциплін, виховних занять на комп'ютерах встановлене ліцензоване ППЗ для загального користування.

Компенсаторно-розвивальний напрям навчально-виховного процесу у закладі забезпечується досвідченими фахівцями, які мають спеціальну освіту та володіють державною мовою. Адміністрація Центру приділяє особливу увагу здобуттю педагогами другої вищої спеціальної освіти, якісному добору і розподілу кадрів, враховуючи фахові, психологічні особливості та вікові критерії працівників.

Якісну медичну реабілітацію, професійні послуги вихованцям закладу протягом минулого навчального року надають працівники медичної частини. Для забезпечення потреб дітей була організована системна робота кімнати аромотерапії, фізіотерапевтичний кабінет, процедурний кабінет, ізолятор для хворих на загальні захворювання на 5 ліжок та ізолятор для хворих на кишкові захворювання на 3 ліжка. Якісну до медичну допомогу надають педіатр, психіатр, медичні сестри. Масажист, інструктор з ЛФК разом з помічниками вихователя проводять лікувально-відновлювальні та лікувально-профілактичні заходи, фізичну реабілітацію вихованців відповідно до їх потреб.

Висновок. Таким чином, співпраця теоретичної і практичної сурдопедагогіки і сурдопсихології є реальною і надійною. Руйнування системи

спеціальних закладів для осіб з особливими освітніми потребами призведе до знищення передового багаторічного досвіду фахівців галузі.

Список використаних джерел.

1. Закон про освіту 2016 <http://mon.gov.ua>.
2. Конвенція про права інвалідів <http://zakon5.rada.gov.ua>
3. Положення про навчально-реабілітаційний центр, затв. наказом МОН, молоді і спорту України від 16.08.2012 №920.
4. Кульбіда С.В. Дотримання мовленнєвої норми при опануванні українським дактилем.- С. Кульбіда.-Соц.-психологічні проблеми тифлопедагогіки. Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012. – Вип. 7 (15). – С. 62 - 73.
5. Кульбіда С.В. Особистісно орієнтований підхід щодо використання жестової мови у змісті спец. освіти осіб з порушеннями слуху Педагогічна і психологічна науки в Україні: Зб. наукових праць до 15-річчя АПН України у 5 томах / Т. 3- Психологія, вікова фізіологія та дефектологія. - Київ: Педагогічна думка, 2007.- С. 365 – 374.
6. Кульбіда С.В. Стан використання і вивчення жестової мови. Історія досліджень. С. Кульбіда / Сучасні системи розвитку спеціальної освіти (українсько-канадський досвід. Мат. міжнародної конференції.- Київ-Едмонтон: Науковий світ, 2005. – 75 – 83.
7. Кульбіда С. В. Теоретико-методичні засади використання жестової мови у навчанні нечуючих : монографія / С. В. Кульбіда. - К. : Поліпром, 2010. - 503 с. - укр.
8. Кульбіда С. В. Правила дактилювання / С. В. Кульбіда // Дефектологія. - 2006. - № 1. - С. 39-41. <http://irbis-nbuv.gov.ua>
9. Кульбіда С.В. Українська дактилологія : науково-методичний посібник. - Світлана Кульбіда. - К.: Педагогічна думка, 2007. - 328 с.
10. [Кульбіда С.В. Українська жестова мова як природна знакова система / С.В. Кульбіда // Жестова мова й сучасність: зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 4. – С. 218 – 239.](#)
11. Проект концепції жестової мови в Україні. С. Кульбіда, І. Чепчина.- Дефектологія. - № 3. – 2009. – С. 3 – 7.
12. Кульбіда С.В. Філософські підходи теоретико-методологічної бази спеціальної освіти: джерела розвитку нечуючої особистості / С.В. Кульбіда // Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – 2012. – Вип. 7. – С. 175 – 196. <http://lib.iitta.gov.ua/1983>
13. Український жестівник для батьків. Жестівник. - НАПН України, Ін-т спец. педагогіки, Лаб. Жестової мови, Укр. т-во глухих. – К.: СПКТБ УТОГ, 2011. – 380 с.
14. Українська жестова мова Жестівник : навч. посібник / С.Кульбіда, І.Чепчина, Н.Адамюк. – К.: [Педагогічна думка], 2012. – 206 с.
15. Кульбіда С.В. Українська дактилологія. С. Кульбіда. Дефектологія. – №2. – 2003. – С. 34 – 36.
16. Кульбіда С.В. Стан використання і вивчення жестової мови. Історія досліджень. Світлана Кульбіда / Сучасні системи розвитку спеціальної освіти (українсько-канадський досвід. Матеріали міжнародної конференції.- Київ-Едмонтон: Науковий світ, 2005. – 75 – 83.
17. Kulbida. Use and Study of Sign Language in Ukraine: History of Research / Modern trend of special education development (Canada-Ukraine Experience)/ - Papers of the Internat. Conference. Kyiv, May 25 -26, 2004. - Kyiv-Edmonton: Вид. Науковий світ, 2005. - 173 — 180.
18. Кульбіда С.В. Поліпшення якості навчання глухих дітей шляхом використання жестової мови :Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. – Науково-методичний збірник. – Київ, 2005. – С.333 – 337.
19. О. М. Tyshchenko, Kulbida S. V. Ukrainska zhestova mova yak ob'ekt leksykohrafichnoi parametryzatsii / S. V. Kulbida, / Leksykohrafichnyi biuletен. – Vyp. 12. – Kyiv, 2005. – S.37 – 42.<http://www1.nas.gov.ua>
20. Кульбіда С. В. Білінгвальне навчання нечуючих: стан, перспектива розвитку / С.

- В. Кульбіда // Дефектологія. - 2006. - № 3. - С. 2-3. <http://irbis-nbuv.gov.ua>
21. Кульбіда С. В. Правила дактилювання / С. В. Кульбіда // Дефектологія. - 2006. - № 1. - С. 39-41. - <http://irbis-nbuv.gov.ua>
22. Кульбіда С.В. До питання про білінгвальне навчання нечуючих: теорія і практика Жестова мова й сучасність: Зб. наукових праць. – Вип. 1.- Київ: Наукова думка, 2006.- С.16 – 22.
23. Кульбіда С.В. Освіта ХХІ століття. Дефектологія. - № 2. - 2006. - С.54 – 56.
24. Кульбіда С.В. Українська дактилологія : науково-метод. посібник. - С. Кульбіда. - К.: Педагогічна думка, 2007. - 328 с.
25. Кульбіда С.В. Місце жестової мови у спеціальній школі для осіб з порушеннями слуху Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. - Науково-методичний збірник. – Вип. 9.- Київ: ПП: Актуальна освіта, 2007.- С.82 – 84.

Анотація

Висвітлено здобутки практичної сурдопедагогіки на прикладі навчально-реабілітаційного центру в одній із областей. Охарактеризовано аспекти практичного досвіду компенсаторно-розвивального напрямку навчально-виховного процесу у закладі. Представлено позитивний досвід застосування передових сурдопедагогічних ідей осіб з особливими освітніми потребами різних нозологій.

Ключові слова: навчально-реабілітаційний центр, особа з особливими освітніми потребами, фахівці.

Abstract

The study is concerned with surdo pedagogical practical achievements on the example of educational and rehabilitation center in one of the regions. This paper presents the positive experience of using modern surdo pedagogical ideas of people with special needs with various nosologies.

Keywords: Training and Rehabilitation Center, a person with special needs, specialists.